Агата Крісті: розслідування з багатьма невідомими

Агата Мері Кларисса Крісті — одна з найвідоміших письменниць XX ст., яка залишила після себе колосальний літературний спадок. За кількістю перекладів (понад 100 мовами світу) та сумарним накладом друкованих видань (близько 2 млрд примірників) її книги посідають третє місце у світі. Вони завжди викликали широке обговорення громадськості, тоді як їхня авторка не полюбляла публічності та ніколи не афішувала особисте життя.
Видана вже посмертно «Автобіографія», а також численні дослідження (не лише літературознавців, а й психологів) пролили світло на таємничу особистість «Королеви детективів». Біографи навіть намагалися встановлювати їй найрізноманітніші діагнози — дисграфія, сценофобія, амнезія, дисоціативна фуга, хвороба Альцгеймера. Адже, власне, і письменниць було «двоє» — Агата Крісті та Мері Вестмакотт.

Агата така нетямуща!

У щасливому шлюбі Фредерика та Клариси Міллерів (які, до речі, були двоюрідними братом і сестрою) народилося троє дітей — старші Медж та Монті один за одним та набагато менша Агата. Пізню дитину, що з'явилася на світ 1890 р., завжди оточували батьківською любов'ю і турботою, хоча й вона була трохи дивакуватою.

Зростала дівчинка мовчазною і не надто тямущою. Можливо, той факт, що брат із сестрою були значно старшими, а дорослі не дуже бралися гратися з нею, сприяв її замкненості та намаганню усамітнення. Через багато років в «Автобіографії» вона напише: «Так я опинилася у своєму власному світі з моїми товаришами в іграх. Думаю, це чудово. Я ніколи не знала, що таке нудьга...».

Дитиною вона обожнювала сад, який був для неї цілим світом, але гралася завжди одна, вигадуючи собі різних істот. Ось як описувала Агата свої ігри: «Скільки себе пам'ятаю, у моїй свідомості існував цілий набір різних вигаданих мною друзів. Перша компанія — це були Кошенята. Хто були Кошенята, не знаю, — не знаю також, чи була я одним із них, — пам'ятаю лише їхні імена: Кловер, Блекі та ще троє». А ще були місіс Грін та її сто дітей, а також Пудель, Білка і Дерево, вершники Дікі й Діксмістресс та ін.

Цим своїм дивним іграм з уявними істотами маленька Агата віддавала перевагу навіть перед гарними дорогими ляльками, на які не шкодували грошей батьки. Нині це явище деякі психологи називають Синдром Карлсона.

Із реальних істот молодша дочка Міллерів любила свою канарку Голді та цуценятко Тоні. Йоркширський тер'єр, подарований їй на 5-річчя, став справжнім психологічним шоком для дівчинки. В «Автобіографії» читаємо: «...це було настільки неймовірне щастя, що я в прямому значенні втратила дар мовлення, я не могла навіть видавити з себе «дякую», не сміла поглянути на мого прекрасного собаку і відвернулась від нього. Я негайно потребувала самотності, щоб усвідомити це несусвітнє диво... Здається, наскільки підказує мені пам'ять, я втекла до туалету... У мене є собака... собака... мій власний.., мій власний справжній собака...». Любов до собак Агата пронесла крізь усе життя і навіть присвятила своєму песику Пітеру роман «Безмовний свідок».

У дитинстві дівчинку взагалі не цікавили іграшки, яких у неї було вдосталь. Часом їй вистачало звичайного копійчаного обруча, який завдяки бурхливій дитячій фантазії міг перетворюватися то на коня, то на морську потвору, то на залізницю — ця гра займала її годинами. Вона полюбляла слухати різні історії та казки, а також розглядати книги.

Пригадуючи своє дитинство, Агата писала: «Стосовно мене в родині існувала стійка думка, що я нетямуща. Я ніколи не встигала за неймовірно швидкою реакцією мами й сестри. До того ж мої висловлювання вирізнялися деякою незрозумілістю. Коли мені треба було щось сказати, я ледве добирала потрібні слова. «Агата така нетямуща!» — постійно вигукували всі оточуючі. От уже чиста правда, я це знала і повністю погоджувалась. Однак

Агата Міллер у дитинстві

Агата Міллер з батьком

Агата під час навчання в Парижі

Шарлотта Фішер

ніскільки не переймалася і не сумувала з цього приводу... Що ж стосується незрозумілого мовлення, то недорікуватість залишається при мені назавжди. Можливо, саме тому я вирішила стати письменницею...».

Молодша донька Міллерів насправді була дуже спостережливою, але зберігала всі враження в собі й рідко ділилася ними з рідними, що серед говірких членів родини ще більше посилювало її імідж дивачки.

Я завжди писала із купою помилок…

Загальну середню освіту (у нашому розумінні) Агата не отримала — вона навчалася вдома. Натомість дівчинка вигадала свою уявну Школу, у якій було семеро уявлюваних дівчаток, кожна з яких — окрема особистість, до того ж їхня кількість постійно зростала.

Вдома з дитиною займалися батьки, пізніше — гувернантка. Агата говорила, що їй завжди подобалися цифри, тоді як букви викликали труднощі, являючи собою «вперті фігурки», що ніяк не хотіли піддаватися. На схилі літ вона пригадувала: «Щодня я займалася орфографією, списуючи цілі сторінки складними словами. Гадаю, певну користь ці вправи мені принесли, але я завжди писала із купою помилок і роблю їх і донині».

Дослідники життя Агати Крісті встановили той факт, що вона так і не навчилася грамотно писати. Нині в біографічних матеріалах уже офіційно визнають дислексію (у широкому значенні цього слова). Точніше було б назвати цю ваду дисграфією — нездатність (або труднощі) в опануванні навичками письма при нормальному розвитку інтелекту. Однак дислексії (у вузькому значенні — проблеми з опануванням навичками читання) в Агати не було.

В «Автобіографії» вона описує, як змалечку захоплювалася книгами, починаючи з чарівних казок, розповідей про тварин, дитячих оповідань. У п'ять років вона сама навчилася читати. Батькам навіть доводилося вводити обмеження на читання, щоб дівчинка займалася ще якимись іншими справами, окрім книг. «Я читала все підряд, особливо не вибираючи, знімала з полиці будь-яку книгу, часто нічого не розуміючи, але це ніяк не применшувало моєї жаги до читання».

Пізніше Клара Міллер, мати Агати, домовилася з місцевою жіночою школою, що її донька приходитиме два рази на тиждень задля відвідування деяких уроків. Ось як пригадує дівчинка власне навчання: «Як завжди, я із найжвавішим зацікавленням займалась арифметикою і навіть перейшла до алгебри. Граматику не розуміла абсолютно: я не могла взяти до тями, чому щось називається прийменником і які дієслова означають дію, — це була для мене якась китайська грамота».

Після смерті батька фінансове становище родини погіршилося, і мати вирішила здати їхній родинний маєток у Торкі в оренду та перебратися до Парижу. Там 15-річна Міллер за півтора року змінила аж три пансіони. За кордоном проблеми з письмом набули ще катастрофічніших масштабів, оскільки навчання проводили французькою. Агата не вперше була у Франції, а ще у їхній родині француженка служила гувернанткою, тому дівчинка вважала, що знає мову. Але помилки, які вона допускала в диктантах, викликали у викладачки суцільний жах.

«Ніхто не допускав більше п'яти помилок. Я стала справжнім феноменом, але причини мого провалу в орфографії пояснювалися передусім тим, що я вивчала французьку виключно на слух, навіть не підозрюючи про різницю між написанням і вимовою: писала як Бог на душу покладе, наздогад — а раптом вгадаю... Щодо граматики й орфографії, то гірше за мене, мабуть, і не було нікого... Це створювало певні труднощі для моїх педагогів — і певною мірою принижувало, звичайно, і мене, але зізнаюсь, нітрохи не переймало», — читаємо в мемуарах.

Проблему правильного написання Крісті не змогла подолати до кінця свого життя. Біографи довели, що більшість своїх книг Агата надиктовувала, адже писати від руки або друкувати для неї було вкрай складно. Власноруч вона виконувала лише начерки сюжетів майбутніх творів до нотатника, який завжди носила з собою. У маєтку, де мешкала письменниця, було виявлено понад 70 блокнотів, що вийшли пізніше окремою книгою «Таємні записники Агати Крісті».

Нам відомо про секретаря Шарлотту Фішер, якій «королева детективів» надиктовувала свої твори. Це детально описано в «Автобіографії» письменниці, зокрема, про незручності їхньої співпраці на початковому етапі. Письменниця зізнається, що відчувала невпевненість від звучання власного голосу і ніяковіла від цього.

Але згодом Шарлотта стала для неї незамінним помічником. Через шість років, зламавши праву руку, Крісті навчилася користуватися диктофоном (це вже були 30-ті роки, техніка зробила значний крок уперед). За її словами, ця звичка привчила її до багатослів'я, яке не зовсім було необхідне авторові детективів.

2008 року Метью Прічард, онук письменниці, оприлюднив знайдені аудіозаписи голосу бабусі. На магнітофонній плівці були матеріали, що ввійшли до «Автобіографії»:

Агата зі своїм тер'єром Пітером

Агата у танцювальному класі (у центрі)

Агата з подругами на роликових ковзанах (у центрі)

розповіді про поїздку на Близький Схід, а також опис подорожей із другим чоловіком під час медового місяця та ін. Власне, дисграфія жодним чином не завадила Агаті Крісті стати однією з найвідоміших майстринь слова.

Якщо вашим мріям не судилося здійснитись…

Майбутню письменницю за вимогами Вікторіанської доби виховували як справжню леді, зосереджуючи увагу на розвитку мистецьких здібностей. Суворі вікторіанські правила були поширені лише серед вищих верств населення і стосувались передусім виховання жінки, сімейних стосунків, етикету в світському товаристві. Так, із п'яти років Агату почали вчити хореографії, незважаючи на те, що дівчинка «знічувалася і не проявляла особливих здібностей до танців». За її власним зізнанням, єдиний танок, якого вона навчилась і який знадобився їй у житті, був вальс.

Крісті отримала гарну домашню освіту, зокрема й музичну. Для неї ще змалечку запросили вчительку музики. Дівчинка полюбила грати на піаніно настільки, що домашні навіть визнавали, що вона присвячує цьому заняттю забагато часу. Музика насправді була для неї задоволенням — і не лише уроки, а й будь-яка музична діяльність.

Маючи сильне сопрано, юна міс Міллер вважала за щастя брати участь у музичних постановках їхніх друзів — родини Гакслі. В «Автобіографії» читаємо: «Пригадую, я не відчувала на сцені ні найменшого страху. Чи не дивно для особи настільки сором'язливої, якій вартувало неймовірних зусиль переступити поріг магазину? Яка перш ніж з'явитися на великому прийомі, буквально скреготала зубами... Єдиним, що не викликало в мене страху, був спів. Пізніше, навчаючись у Парижі одночасно музиці і співу, я тряслась від очікування, що мені треба було зіграти щось на шкільному концерті та водночас зовсім не боялася співати».

А ще всі в родині Міллерів дуже шанували театр. Бабуся часто брала маленьку Агату з собою на вистави, а потім купувала їй ноти, за якими дівчинка грала вдома. Очевидно, у неї був дійсно музичний хист — вона навіть склала власну оперету під назвою «Марджорі». «Точної музики взагалі не існувало, але, гуляючи садом, імпровізувала цілі музичні твори. Я навіть склала лібрето, але на цьому й зупинилася», — читаємо у спогадах.

У підлітковому віці, під час навчання у Франції, Агата разом з іншими пансіонерками постійно відвідувала театри й опери, а також продовжувала завзято навчатися грі на піаніно. В мемуарах вона описує, як наприкінці семестру мав відбутися звітний концерт, де для виступу їй треба було виконувати «Патетичну сонату» Бетховена та «Арагонську серенаду». І якщо перший твір дався легко, то серенада посіяла в дівчини справжній відчай. Вона страшенно нервувала з цього приводу, їй снилися кошмари, вона не спала ночами.

За два дні до концерту в неї підвищилась температура, лікар, якого викликали для дівчинки, лише розводив руками. Коли приїхала мама і забрала Агату додому, то їй відразу стало ліпше. Адже «...бувають люди, які в присутності публіки грають набагато краще, аніж вдома; але з деякими трапляється навпаки. Я належу до останніх. Цілком очевидно, що я на правильному шляху. Благословенний бік письменницької праці полягає у тому, що літератор працює вдома і сам визначає для себе час для роботи... вам не треба виходити на сцену і привселюдно робити з себе посміховисько».

У наступному пансіоні, який відвідувала Агата, музиці приділяли ще більше уваги. Також професійно викладали спів, а запрошені актори із «Комеді Франсез» навчали вихованок правил драматичного мистецтва. Від одного вигляду нового вчителя музики, австрійця Карла Фюрстера, дівчинку охоплював страх. Вона проводила за музичним інструментом по сім годин щодня, і через посилені заняття у неї почала зароджуватись надія стати справжньою піаністкою. Але під час звітного концерту в цьому закладі з нею знову сталася прикра пригода. «Результат виявився катастрофічним. Перед концертом я нервувала, але це було нормальне хвилювання — нічого надприродного. Однак, як тільки я сіла за рояль, виявилася моя цілковита безпорадність: я помилялась, плуталась, темпи хиталися, фразування віддавало дилетантством, грала бездарно і повністю провалила виступ».

Після цього концерту вчитель остаточно визнав, що Агата ніколи не зможе виступати на сцені. «Рано відчута поразка слугувала для мене хорошим уроком на все подальше життя; я зрозуміла, що не володію темпераментом, який би дав змогу мені виступати перед публікою у жодній якості. Гадаю, причина цього явища криється у нездатності контролювати свої фізичні реакції».

Агата залишила Париж і повернулася додому. На цьому її навчання було завершено. Правда, ще деякий час майбутня письменниця продовжувала займатися співом, але

Агата з чоловіком Арчибальдом Крісті

Агата Крісті з донькою Розаліндою

Обкладинки газет про зникнення Агати Крісті

Агата – медсестра у військовому шпиталі

й тут на неї чекало розчарування: її голос виявився недостатньо сильним для оперного виконання. Зрештою вона повністю відмовилася від своїх музичних задумів і повідомила матері, щоб та більше не витрачала грошей на вчителів.

«Якщо вашим мріям не судилося здійснитись, набагато краще вчасно це визнати і рухатися далі, замість того, щоб зосереджуватися на розбитих сподіваннях і надіях», — підсумовує вона в «Автобіографії».

Відчула себе, як Аліса в Країні Чудес…

«Високий молодик, з копицею хвилястого світлого волосся і злегка кирпатим носом», — так описувала «королева детективів» свого першого чоловіка, льотчика Арчибальда Крісті. Вони зустрілися на одному з балів у Йоркширі, історичному графстві на півночі Англії. На той час Агата, якій уже виповнилося 20 років, вела активне світське життя і встигла відмовити не одному шляхетному кавалерові. Її мати з нетерпінням чекала, коли ж донька нарешті обере для себе найкращу партію і виправить тим самим скрутне матеріальне становище родини. Але дівчина зупинила свій вибір на бідному льотчику, який не мав жодних заощаджень, й одразу прийняла його пропозицію руки і серця — навіть без благословення матері.

На кохання Агати Міллер та Арчибальда Крісті чекало безліч випробувань. Їхні заручини тривали півтора року, впродовж яких вони то розривали свої стосунки, не бачачи підстав для подружнього життя, то знову відновлювали свої плани, сповнені щирими почуттями.

«Я відчувала всім серцем безнадію наших сподівань, але не зізнавалася в цьому, — напише пізніше Агата в «Автобіографії». — Арчі, звісно, думав так само, але все ж наполягав, що ми не можемо жити одне без одного, тому маємо залишатися зарученими до того часу, доки доля нам не посміхнеться».

Так, доля «посміхнулася» їм у розпал Першої світової війни. Коли вже ніхто не зважав на жодні умовності, напередодні Різдва 1914 р., закохані обвінчалися у Клівтоні. Арчибальд із перших днів війни був мобілізований, а Агата, вихована в кращих аристократичних традиціях Вікторіанської доби, служила медсестрою у військовому шпиталі. Відразу після весілля вони розлучилися на декілька років. І лише наприкінці війни Арчибальда перевели до Лондона. Тоді Агата, яка працювала вже не в шпиталі, а в аптеці, залишила медицину і повністю присвятила себе родині.

1919 р. в подружжя народилася донька Розалінда. Цей період став початком творчого шляху Агати Крісті в царині літератури. Нарешті, 1920 року був опублікований її перший детективний роман «Таємнича пригода у Стайлз» (після того як його відхилили шість видавництв). Він отримав схвальні відгуки літературної громади. Молоду письменницю почали друкувати, і це принесло їй не лише славу, а й стабільне джерело прибутку. Подружжя Крісті отримало змогу придбати собі два автомобілі, дім і навіть провести цілий рік у навколосвітній подорожі.

Коли, здавалося б, у їхньому житті настала найщасливіша пора, у стосунках Арчибальда та Агати з'явилося відчутне згасання почуттів. Із цим етапом пов'язаний найзагадковіший епізод у біографії письменниці — таємниче зникнення, яке викликало гучний суспільний резонанс, піднявши на ноги майже весь Лондон. Але достовірного пояснення цьому інциденту немає й досі.

У своїх мемуарах письменниця розповідає лише про передумови, що спричинили такий незрозумілий вчинок. 1926 р. померла її мати Клара Міллер. Крісті, позбавлена підтримки своєї сестри, дочки та чоловіка, мала самотужки займатися впорядкуванням родинного будинку в Торкі. Вона характеризувала свій душевний стан як хворобу, хоча точно описати її симптоми була не в змозі.

В «Автобіографії» читаємо, як вона розбирала у повній самотності речі в Ешфілді, працюючи по 11 годин на добу, перебирала старі пакунки і валізи, у голові все плуталося, майже нічого не їла. Часом жінка, охопивши голову руками, годинами сиділа, намагаючись зрозуміти, щó вона насправді робить. Але при цьому не усвідомлювала, що вона дійсно хвора. «У мене сильний характер. І я не розуміла, як можна занедужати з горя, клопоту і перевтоми».

Одного разу, коли місіс Крісті підписувала чек, вона забула навіть власне ім'я, намагаючись його пригадати, замість нього в пам'яті виринали лише імена персонажів її книг. «Відчувала себе, як Аліса в Країні Чудес, коли вона притулилася до дерева». А коли через кілька днів Агата не змогла завести автомобіль, це призвело до вираженої істеричної реакції.

Перебуваючи в такому неврівноваженому стані, вона чекала на повернення чоловіка (як на єдину розраду), з яким вони збиралися в подорож Європою. Однак Арчибальд приїхав мовчазний і байдужий, натомість повідомивши за кілька днів, що покохав іншу й вимагає розлучення. Між подружжям спалахнула сварка, після якої

Агата Крісті під час навколосвітньої подорожі

Подружжя Мелловен на розкопках

Агата Мелловен з чоловіком на Близькому Сході

в ніч із 3 на 4 грудня 1926 р. Агата поїхала зі свого будинку, залишивши секретарю лист із повідомленням, що вирушила до Йоркширу. І потому безслідно зникла...

Протягом десяти днів про справжнє місцезнаходження відомої письменниці не було нічого відомо. До пошуків була залучено не лише поліцію, численні волонтери прочісували довколишню місцевість, також почали прослуховувати телефон Арчибальда. Її зникнення викликало гучний суспільний резонанс — на шпальтах передових видань одна за одною з'являлися статті зі зверненням до громадськості чоловіка Агати, який пообіцяв винагороду 500 фунтів стерлінгів тому, хто відшукає його дружину. За декілька днів на березі озера було виявлено автомобіль письменниці, в салоні якого лежали лише її шкіряні туфлі.

На одинадцятий день знайшлися свідки, що бачили місіс Крісті в санаторії курортного міста Гаррогейт у графстві Йоркшир. Адміністрація закладу підтвердила, що вона весь цей час провела в них за грою на піаніно, спа-процедурами, відвідуванням бібліотеки, але називала себе Тереза Ніл (до речі, це прізвище коханки її чоловіка). Здорову і неушкоджену Агату забрали додому. На всі запитання вона так і не надала жодних зрозумілих відповідей, аргументуючи лише тим, що нічого не пам'ятає. Двоє лікарів діагностували в неї амнезію, викликану травмою голови. Цю версію відразу підхопили журналісти, і надалі вона набула статусу офіційної.

Однак багато хто схилявся до думки, що цей вчинок здійснено як навмисну помсту зрадженої дружини. Мовляв, Агата хотіла, щоб Арчибальда звинуватили в її ймовірному вбивстві. За іншими версіями, вона бажала інсценізувати самогубство, або це просто піар-хід для її нової книги...

Британський психолог Ендрю Норман, автор біографічної книги «Закінчений портрет», проаналізувавши поведінку письменниці, дійшов висновку, що насправді у неї простежувалися ознаки дисоціативної фуги, спричиненої тяжким психічним розладом. Для цього захворювання характерні певні раптові дії, наприклад, цілеспрямований переїзд до незнайомого місця, згодом хворий повністю забуває всю інформацію про себе, зберігаючи лише здатність запам'ятовувати нове.

Після року з'ясування стосунків, 1928 р. подружжя Крісті розлучилося, і згодом стан Агати нормалізувався. Однак до кінця життя вона всіляко уникала розмов на цю тему — навіть із близькими людьми — щоразу повторюючи, що нічого не пам'ятає.

Загалом непогано пише і, слава Богу, не детективи

Болісне розлучення тяжко позначилося на психіці молодої жінки. І саме на цей момент припадає розкол і в її «письменницькій свідомості». Так 1928 року з'являється псевдонім Мері Вестмакотт, під яким Крісті пише у зовсім незвичній для себе манері. Протягом тривалого часу ці «дві письменниці» існували паралельно: Агата описувала розслідування вбивств та отруєнь, а Мері — кохання, мистецтво, розлучення і втечу від світу. За своєю сутністю остання насправді була ближчою Крісті, а тому й не дивно, що в її романах знайшли відображення деякі автобіографічні елементи, переповідати які для знаної «Королеви детективу» було б недоречно.

Авторка описувала Мері Вестмакотт як «дівчину з дуже хорошої родини, здається, далека родичка відомого скульптора Річарда Вестмакотта, автора пам'ятника Велінгтону в Гайд-парку. Добре вихована — справжня леді! Загалом непогано пише і, слава Богу, не детективи». Під цим іменем було опубліковано шість романів: перший — 1930 р., а останній — 1956 р. Їхні назви звучать цілком у дусі традиційної любовної белетристики: «Хліб велетнів», «Незакінчений портрет», «Зникла навесні», «Троянда і тис», «Донька є донька», «Тягар кохання». Єдиною, хто знав таємницю письменниці, була її донька Розалінда. Вона підправляла рукописи, а також збирала всі публікації про Мері Вестмакотт.

Для Агати Крісті взагалі стало нормою змінювати імена та вдаватися до вигадування псевдонімів. Так, уроджена Міллер постала на літературному обрії під прізвищем першого чоловіка, коли вийшла заміж удруге і змінила прізвище на Мелловен, то продовжувала публікуватися як Крісті, щоб не втрачати читача. Крім того, існувало ще альтер его («друге я») письменниці — щойно згадана Мері Вестмакотт. Відомо, що свої перші твори Агата планувала підписувати чоловічим псевдонімом — Мартін Вест або Мартін Грей. Пізніше, надсилаючи свої романи до видавництв, вона інколи підписувалася «Моносиллеба».

1945 р. письменниця видала збірку оповідань на основі своєї переписки з другим чоловіком «Розкажи мені, як ти живеш», яку підписала як Агата Крісті Мелловен. Тоді ж в інтерв'ю декільком британським газетам вона зізналася, що Мері Вестмакотт — це вона.

Щоправда, романи Вестмакотт значно поступалися за популярністю детективам Агати Крісті, але сама письменниця

Агата Крісті зі своїми книгами

Агата Крісті у власній бібліотеці

Одна з останніх фотографій подружжя Мелловен

їх дуже полюбляла і з задоволенням перечитувала. Цілком можливо, що ці твори замінювали їй психоаналітика, даючи змогу виговоритись і проаналізувати події власного життя.

Я люблю життя

Агата Крісті прожила довге, насичене й цікаве життя, до того ж своїми незвичними вчинками вона завжди вміла дотепно кинути виклик упередженому англійському суспільству. Ще з дитинства вона захоплювалася спортом: грала в теніс, крикет, гольф, каталася на роликових ковзанах. На початку ери повітроплавання відчайдушна дівчина здійснила навіть політ на аероплані. Полюбляючи плавання, славетна письменниця під час навколосвітньої подорожі (ще на початку 1920-х років) опанувала серфінг. Джерелом невичерпного задоволення для неї були також автомобільні прогулянки, оскільки вона була ще й прекрасним водієм.

Саме подорожі стали найбільшою пристрастю «королеви детективів». Окрім дитячих мандрівок із батьками і поїздок з Арчибальдом, після розлучення вона відпочивала на Канарах із донькою, а потім вирішила подорожувати наодинці. Коли йшлося про поїздку, вся сором-ливість Агати десь зникала. Взявши одного разу квиток до Вест-Індії (під враженням від почутих розповідей), вона в останню мить поміняла його на Східний експрес і вирушила одна на Близький Схід.

Те, що залишалося в її свідомості від побаченого та пережитого, так захопило жінку, що вона здійснила туди ще цілу низку подорожей. Під час однієї з мандрівок вона і зустріла свого другого чоловіка, археолога Макса Мелловена. Він був молодший за неї на 14 років, і тому письменниці знову довелося змагатися за своє щастя, йти наперекір своїм рідним, які відстоювали традиційні уявлення про різницю у віці між подружжям. У цьому шлюбі Крісті прожила решту життя, аж до своєї смерті.

На довгі роки Агата стала не лише дружиною, а й вірною подругою та помічницею Макса. Вона супроводжувала його завжди і всюди. Дружина не лише незмінно жила разом із ним під час експедицій, а й виконувала функції асистента — очищала об'єкти, складала глиняні черепки, фотографувала й каталогізувала знахідки. Загалом вона так провела понад 20 років, здійснивши останню свою подорож уже у віці 75 років.

В «Автобіографії» Крісті писала: «Я люблю життя. І ніякий відчай, пекельні муки і нещастя ніколи не примусять мене забути, що просто жити — це велике благо». Довгою була і її літературна кар'єра. Свої твори «королева детективів» продовжувала писати і після 80 років, однак вони були зовсім іншого ґатунку. Що стало предметом спеціального дослідження канадських науковців. Фахівці університету Торонто дослідили манеру письма Крісті в ці роки і висунули припущення, що Агата страждала на хворобу Альцгеймера.

Так, дані текстологічного аналізу засвідчили, що наприкінці життя її словниковий запас зменшився на 15–30 %, адже вона почала постійно повторювати все більшу кількість фраз і все частіше вдаватись до неозначених займенників. У цьому науковці з Торонто і вбачали прояви хвороби Альцгеймера. За їхніми дослідженнями, хвороба почала прогресувати в письменниці приблизно в 70-річному віці, що підтверджують і дані порівняльного аналізу її творів, написаних у різні роки.

Відомо, що сама Агата боялася, що в старості не зможе більше писати. Оповідання «Завіса» та «Забуте вбивство», які завершують сюжетні лінії Еркюля Пуаро та міс Марпл, вона написала заздалегідь — ще в часи Другої світової війни, а потім заховала їх до банківського сейфу. Умовою їхнього зберігання було оприлюднення в разі, коли письменниця вже буде не в змозі писати сама. Обидва твори вийшли друком 1974 року, коли Крісті виповнилося 84 роки.

Зі світлин останніх років бачимо похилену бабусю — незмінно у компанії свого чоловіка, який уже й не видавався набагато молодшим... Незабаром вона скаже: «Я готова до зустрічі зі смертю. Смерть — це найбільша пригода, що може статися з людиною».

1976 р. не стало Агати Крісті. Макс Мелловен пережив її лише на два роки, за які, правда, встиг одружитися вдруге з давньою подругою, археологом Барбарою Паркер. Єдина донька письменниці Розалінда також прожила 85 років і померла 2004 року.

Але на цьому не завершилося життя Агати, адже її детективи безсмертні. Вона продовжує жити: у книгах, які постійно перевидають; у виставах, що не сходять зі сцен театрів; в екранізаціях, які не припиняють з'являтися на світ; у серцях мільйонів читачів, залюблених у творчість величної «королеви».

Підготувала ***Олена Тищенко***